

Türkiye'nin İklimini Etkileyen Faktörler

Türkiye, mutlak konumundan dolayı ılıman iklim kuşağında bulunmaktadır. Bu nedenle ülkemizde dört mevsim belirgin olarak yaşanır. Aynı tarihlerde, farklı iklim koşullarının yaşanmasında Türkiye'nin görece konumunun önemli bir yeri vardır. Türkiye'nin iklimine etki eden faktörleri birlikte inceleyelim.

Türkiye'nin Dünya üzerinde bulunduğu yer ve özellikleri, bölgenin iklimi üzerinde etkilidir. Coğrafi faktörler, genel iklim kuşakları içerisinde, bir yerin coğrafi özelliklerine bağlı olarak daha farklı yerel iklim tiplerinin oluşmasını sağlar. Coğrafi faktörler içerisinde enlemi, denizellik ve karasallığı, yeryüzü şekillerini (yükselti, dağların uzanışı ve bakı) ve etraftaki basınç merkezlerini saymak mümkündür.

Mutlak Konum

Türkiye, 36° - 42° kuzey enlemleri arasında yer alan bir ülkedir. Genel bir ifadeyle ılıman iklim kuşağındaki Akdeniz iklim kuşağı içerisinde yer alır. Türkiye'nin bu konumu, farklı hava kütlelerinin etkisi altında kalmasına, dolayısıyla da Türkiye'de farklı mevsimlerin yaşanmasına sebep olur. İklim elemanlarını etkileyen diğer faktörlerin sabit olduğu kabul edilirse (kuzey yarımküre için) sıcaklıkların güneyden kuzeye doğru azaldığı görülür.

Mutlak konumun Türkiye iklimine başlıca etkileri şunlardır:

- Türkiye'de dört mevsim belirgin olarak yaşanır.
- Güneyden kuzeye gidildikçe sıcaklık ortalamaları azalır.
- Güneyden esen rüzgârlar sıcaklık değerlerini arttırırken kuzeyden esenler sıcaklık değerlerini düşürür.
- Güneydeki sıcak karakterli basınç merkezleri ile kuzeydeki soğuk karakterli basınç merkezleri ve bunların oluşturduğu cephe sistemlerinin etkisinde kalır. Bu durum, ülkemizin sıcaklık ve yağış özelliklerini büyük ölçüde etkiler.

Göreceli Konum

Ülkemiz eski Dünya karalarının (Asya, Avrupa ve Afrika) birbirlerine en çok yaklaştığı yerde bulunur. Ülkemizin üç tarafı denizlerle çevrilidir. Anadolu'nun kuzeyinde ve güneyinde kıyıya paralel uzanan yüksek dağ sıraları ile batısında kıyıya dik uzanan dağlar bulunmaktadır. Ülkemizde batıdan doğuya gidildikçe genellikle yükselti değerleri artış göstermektedir. Çevresindeki kara, deniz ve basınç merkezlerinin; yeryüzü şekillerinin etkisiyle, ülkemizde birbirinden çok farklı özellikte iklimler ortaya çıkmıştır.

Karasallık - Denizellik

Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrilidir. Bunlar kuzeyde Karadeniz, batıda Ege Denizi, kuzeybatıda Marmara Denizi, güneyde Akdeniz'dir. Kıyı bölgelerinde nem fazla olduğundan buralarda kışlar ılık, yağış fazla ve sıcaklık farkları azdır. Ayrıca denizin ılımanlaştırıcı etkisi ile kıyıları ılıman, denizden uzak iç kesimler ise daha soğuk bir iklime sahiptir.

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olmasıyla kıyı bölgeleri, iç bölgelere göre daha yağışlı ve sıcak bir iklime sahip olmuştur. Yaz-kış ve gece-gündüz sıcaklık farkları kıyı bölgelerde fazla değildir. Ancak iç kesimlerde yazlar daha sıcak ve kurak, kışları ise soğuktur. Yıllık ve günlük sıcaklık farkları yüksektir. Kara ve denizlerin farklı ısınmasından kaynaklanan etkiye, denizellik - karasallık etkisi denir. Kıyılarımızda denizel, iç bölgelerimizde karasal iklim özellikleri görülür. İklimin farklılaşması sonucu, kıyı ile iç kesimler arasında bitki toplulukları, yetiştirilen tarım ürünleri değişmekte, bu da birtakım faaliyetlerin değişmesine neden olmaktadır.

Ülkemizin güneyinde yer alan Arabistan, Afrika ve Suriye'deki çöller ile kuzeyinde yer alan Sibirya ülkemiz iklimi üzerinde etkili olmaktadır. Yaz mevsiminde Afrika ve Arabistan'ın fazla ısınmasıyla oluşan sıcak hava kütleleri, Türkiye'de yaz sıcaklıklarını oldukça yükseltmektedir. Asya kıtasının kuzeyindeki Sibirya'da oluşan soğuk hava kütleleri ise Türkiye'de kışların sert ve soğuk geçmesine neden olmaktadır.

Yükselti

Türkiye fiziki haritası incelendiğinde, ülkemizin engebeli bir yapıya sahip olduğu görülür. Türkiye, ortalama yükseltisi fazla olan bir ülkedir. Daha önce öğrendiğiniz gibi her 100 m yükseldikçe sıcaklıklar 0,5 °C düşer. Batıdan doğuya doğru yükselti değişimi daha belirgindir. Batıda deniz kıyısında 0 m olan yükselti, Doğu Anadolu'daki bazı şehir merkezlerinde 2000 m'ye ulaşmakta, bu yükseklik dağlık alanlarda daha da artmaktadır. Ülkemizde görülen bu yükselti farkları, sıcaklık üzerinde etkili olmaktadır.

Yükseltinin kısa mesafede değişmesi, birbirine yakın alanlarda iklimin de değişmesine sebep olur. Örneğin, Kars Platosu'nda yaz ayları serin geçerken hemen yakındaki Ağrı Dağı'nın dorukları daimî karlarla kaplıdır. Bu iki yer arasında bulunan Iğdır Ovası'nda ise iklim, pamuk yetişmesine imkân verecek kadar sıcaktır. Kars Platosu'nda, yazlar yağışlı geçtiği hâlde Iğdır Ovası'nda kurak geçer.

Dağların Uzanışı

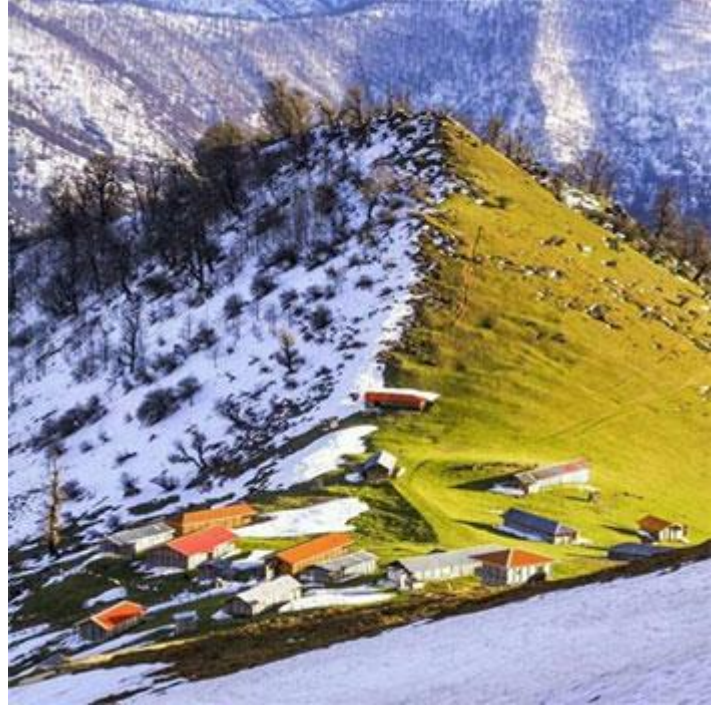
Dağların uzanış yönleri, bir yerin iklimi üzerinde etkili olabilmektedir. Karadeniz ve Akdeniz kıyı kesimindeki sıradağlar, genellikle batı-doğu yönünde uzanır.

Aynı zamanda yüksek olan bu sıradağlar, Karadeniz ve Akdeniz'den gelen nemli hava kütlelerinin Anadolu içlerine yağış bırakmasını engellemektedir. Dağların bu engellemeleri sonucu, iç bölgeler ile Akdeniz ve Karadeniz kıyıları arasında çok belirgin yağış ve sıcaklık farklılıkları ortaya çıkar.

Bakı Etkisi

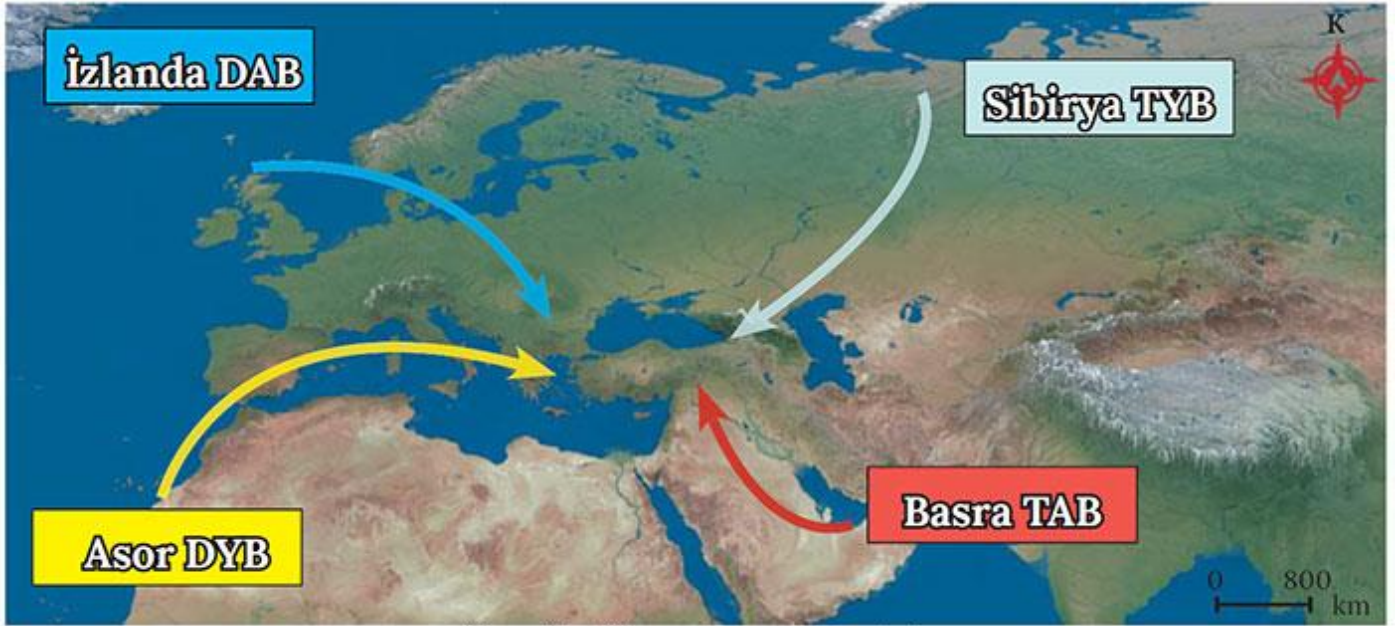
Bir yamacın güneşe göre konumu, güneş ışınlarını alma durumu, bakı olarak adlandırılır. Bakı; iklim özellikleri, buna bağlı olarak da bitkilerin yetişmesi ve toprak oluşumu açısından son derece önemlidir.

Kuzey yarım kürede bulunan Türkiye'de dağların güneyindeki yamaçlar, kuzeye bakan yamaçlara oranla daha fazla güneş ışığı alır. Güney yamaçlara oranla daha az ısınan kuzey yamaçlar, daha serin ve nemlidir. Bu özellikler, bitki örtüsünün kuzey yamaçlarda daha gür olması sonucunu doğurmuştur. Yerleşim birimleri ise genellikle güney yamaçlarda kurulmuştur.

Çevresindeki Basınç Merkezleri

Atmosferin sıcaklık ve nem bakımından aynı özellikleri gösteren geniş parçalarına hava kütleleri denir. Hava kütleleri, Dünya üzerinde sürekli hareket hâlinindedir. Hava kütleleri, bu hareketleri sırasında ulaştığı yerlerin hava koşullarını değiştirir. Türkiye, mevsimlere bağlı olarak farklı hava kütlelerinin etkisi altındadır. Kış mevsiminde İzlanda alçak basıncı ile Sibirya yüksek basıncı merkezlerinin, yaz mevsiminde Asor yüksek basıncı ile Basra alçak basıncı merkezlerinin etkisi altında kalır.

Ülkemizi etkileyen basınç merkezleri

